

ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხის ამაღლების კონცეპტუალური ვექტორები მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის

DOI: <https://doi.org/10.52340/bal/2023.02.02>

რეზიუმე

ნაშრომი ეხება საქართველოში ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხის ამაღლების აუცილებლობას - ამ სფეროში არსებულ პრობლემებსა და მათი გადაწყვეტის პერსპექტივას.

ავტორები ყურადღებას ამახვილებენ გამოწვევებზე, რომლებიც დარგში განხორციელებული რეფორმების შემდეგ დაგროვილი გამოცდილებამ გამოკვეთა და შემდგომ დახვეწას, დროის შესაბამისად ახლებურ გადაწყვეტილებებს საჭიროებენ. მათი აზრით, ბუღალტრული აღრიცხვას, ფუნდამენტური ხარისხობრივი მახასიათებლების უზრუნველყოფასთან ერთად, ეკისრება ხელმძღვანელებისთვის გამოყენებადი ინფორმაციის დროულად და სრულად მიწოდება. ბუღალტრული აღრიცხვის შემდგომი განვითარება, უპირველესად, მმართველობის პროცესში გამოსაყენებელი სააღრიცხვო ინფორმაციის ხარისხის ამაღლებაა, რაც ბუღალტრების მომზადების და კვალიფიკაციის ამაღლების კომპლექსური ღონისძიებების განხორციელებას მოითხოვს. დარგში არსებულ პრობლემებს, ყველაზე უკეთ, პროფესიის წარმომადგენლები გრძნობენ და შეუძლიათ მათი გადაწყვეტა.

სტატიაში წარმოდგენილია შესაბამისი არგუმენტები და მათგან გამომდინარე პროფესიული გაერთიანებების შეჯერებული საყურადღებო კონცეპტუალური მოსაზრებები საქართველოში ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების ხარისხის ამაღლებისთვის აუცილებელ ღონისძიებებზე.

ლავრენტი ჭუმბურიძე

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
ბაფ აღმასრულებელი დირექტორი,
<https://orcid.org/0009-0009-5950-2391>
E-mail: lavrenti@baf.ge

ლევან საბაური

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
თსუ პროფესორი ბაფ გამგეობის წევრი,
<https://orcid.org/0000-0002-7980-4268>
E-mail: sabaurilevan@gmail.com

იური პაპასკუა

ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი,
სსუ პროფესორი,
საბფმფ აღმასრულებელი დირექტორი
<https://orcid.org/0000-0002-7849-2426>
E-mail: papaskuaiuri@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: ბუღალტერთა სერტიფიცირება, ბუღალტერთა რეესტრი, ბუღალტერთა ერთიანი საკვალიფიკაციო მოთხოვნები, ბუღალტერთა განგრძობითი სწავლება.

ციტირებისთვის: ჭუმბურიძე ლ., საბაური ლ., პაპასკუა ი., ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხის ამაღლების კონცეპტუალური ვექტორები მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, No2, 2023 წ. გვ. 17-24.

CONCEPTUAL VECTORS OF IMPROVING THE QUALITY OF ACCOUNTING FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES

RESUME

The paper outlines the urgent need to improve accounting quality in Georgia - issues of the field and perspectives to solve problems.

The authors draw attention to the challenges that have been highlighted by the accumulated experience after the reforms implemented in the field and require further refinement and new solutions in accordance with times. According to them, accounting, along with providing fundamental qualitative characteristics, is responsible for timely and complete provision of useful information to managers. The further development of accounting is, first of all, the improvement of the quality of accounting information to be used in the governance process, that requires the implementation of

Lavrenti Chumburidze

Doctor of Business Administration,
Executive Director of the Gfpaa
<https://orcid.org/0009-0009-5950-2391>
E-mail: lavrenti@baf.ge

Levan Sabauri

Academic Doctor of Economic Sciences,
Professor of TSU, Member of the board of Gfpaa
<https://orcid.org/0000-0002-7980-4268>
E-mail: sabaurilevan@gmail.com

Iuri Papaskua

Academic Doctor of Economic Sciences, SSU
Professor, Executive Director of the Gfaafm
<https://orcid.org/0000-0002-7849-2426>
E-mail: papaskuaiuri@gmail.com

complex measures for the training and improving qualification of accountants. Professionals are well-aware of existing challenges. Thus, they are more efficient to resolve obstacles of the field than any other individuals.

The article presents the relevant arguments and, based on them, the important conceptual opinions of the professional associations on the necessary measures to improve the quality of accounting and reporting in Georgia.

Key words: certification of accountants, accountant registry, unified qualification requirements of accountants, continuing education for accountants.

For citation: Chumburidze L., Sabauri L., Papaskua I., Conceptual vectors of increasing the quality of accounting for small and medium-sized businesses, Journal "Business and Legislation", No. 2, 2023. p. 17-24.

ძირითადი ტექსტი

შესავალი

გასული საუკუნის 90-იანი წლების ფორმაციული გარდაქმნების ეტაპზე, კერძო საკუთრებით ურთიერთობაზე დაფუძნებული ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის სფეროში დაწყებულმა რეფორმებმა და შემდგომ პერიოდში მიღებულმა საკანონმდებლო აქტებმა საქართველოს ეკონომიკას განვითარების ინფორმაციული უზრუნველყოფის ბაზა შეუქმნა. საქართველოში დარგის შესაბამისი საერთაშორისო სტანდარტები, საწარმოთა ზომით კატეგორიებად დაყოფა, ყველა მენარმე სუბიექტისთვის ფინანსური ანგარიშგების წარმოება და გამოქვეყნება, სდბ, მსხვილი და საშუალო კატეგორიების საწარმოთათვის აუდიტის ჩატარების ვალდებულება, სფეროს რეგულირებისა და მმართველობის ევროპული მოდელი დამკვიდრდა (საქართველოს კანონი "ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ", 2016).

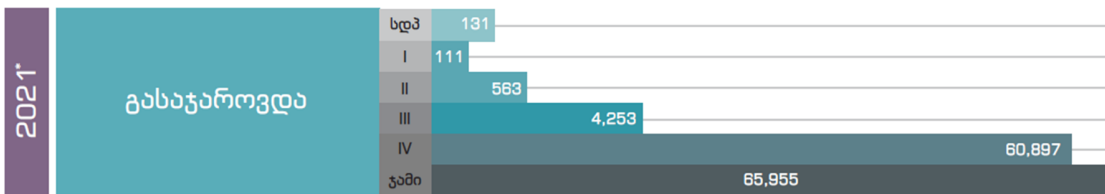
ასეთი კარდინალური ცვლილებებით, საქართველომ აღმოსავლეთ ევროპის პარტნიორობის ქვეყნებს გაუსწრო და სანიშნო შედეგებს მიაღწია. თუმცა შემდგომ, რეფორმების შედეგების პრაქტიკასთან ადაპტირებამ, ცნობიერების ამაღლებამ, დაგროვილმა გამოცდილებამ და განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადყო, რომ რეგულაციით მოცული ცალკეული დებულებები დასახვეწია, რამდენიმე საკითხი, ვითარების შესაბამისად, ახლებურ აღქმას და საუკეთესო პრაქტიკით ჩანაცვლებას საჭიროებს.

დაკვირვებით და გამოცდილებით გამოვლინდა, რომ ფაქტობრივად, მცირე და საშუალო საწარმოთა აბსოლუტურ უმრავლესობაში ბუღალტრული აღრიცხვა და ფინანსური ანგარიშგების შედგენაზე პასუხისმგებლობა მთლიანად დაკისრებული აქვს ბუღალტერს ან ბუღალტრული აღრიცხვის განმახორციელებელ პირს. ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხი, ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და სამართლიანი წარდგენის პროცედურები მხოლოდ მათ ორგანიზაციულ უნარზე, კვალიფიკაციასა და გამოცდილებაზეა მინდობილი. ხელმძღვანელობა ნაკლებად ერკვევა და არ შეუძლია ადეკვატურად შეაფასოს შესრულებული სამუშაოს ხარისხი, მისი მოცულობა თუ ეფექტიანობა, რაც, ცხადია, ნეგატიურად აისახება საწარმოს ფინანსურ მაჩვენებლებსა და მათი გაუმჯობესების მმართველობით გადაწყვეტილებებზე. ამასთან, ბუღალტრის ასეთი „შეუზღუდავი დამოუკიდებლობა“ შეცდომების დაშვების, ეთიკური ნორმების დარღვევის თუ კორუფციული გადაცდომების საფრთხეებს აჩენს. გარდა ამისა, უკვე ერთგვარ ჩვეულებად ჩამოყალიბებული ასეთი ვითარება, ერთი მხრივ, ნათლად წარმოაჩენს ბუღალტრის წვლილსა და ადგილს საწარმოს ხელმძღვანელობით იერარქიაში, მეორე მხრივ კი, მიანიშნებს ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების მნიშვნელობის უფრო ღრმად გაცნობიერების აუცილებლობაზე. აქედან გამომდინარე, სხვა მრავალთა საკითხთა შორის, დროის გამონვევებმა აქტუალური გახადა საწარმოს მმართველობისთვის სააღრიცხვო ინფორმაციის გამოყენების ხარისხის გაუმჯობესება, რაშიც უპირველესად, მოიაზრება ეკონომიკის გრძელვადიანი განვითარებისთვის პროფესიული ორგანიზაციებისგან ბიზნესის თანადგომა ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების მნიშვნელობის შესახებ საერთო ცნობიერების ამაღლების, კვალიფიციური კადრების მომზადების, სააღრიცხვო ინფორმაციის მომხმარებელთა მოთხოვნების უფრო სრულად დაკმაყოფილების საკითხებში, აგრეთვე ბუღალტერთა სერტიფიცირებისა და მათი განგრძობითი სწავლების უზრუნველყოფის ღონისძიებების ორგანიზება.

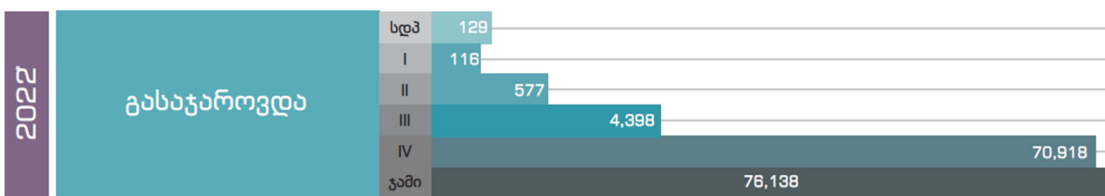
ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხის ამაღლება ნიშნავს საწარმოს მმართველობისთვის საუკეთესო გადაწყვეტილებების მისაღებად საჭირო ინფორმაციის შესაბამისობის უზრუნველყოფას. ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხის შემდგომ განვითარებაში, ფინანსური ანგარიშგების ფუნდამენტური ხარისხობრივი მახასიათებლების (აღქმადობის, საიმედოების, შესაბამისობის, შესადარისობის) განუხრელი დაცვის გარდა, იგულისხმება ხელმძღვანელებისთვის სასარგებლო ინფორმაციის დროულად და სრულად მიწოდების, განხილვის, შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებისა და მათი განხორციელების პრაქტიკის დამკვიდრება.

გამონვევები, რაც დარგის წინაშე დადგა, ყველაზე უკეთესად, პროფესიის წარმომადგენლებს ესმით. ამ მხრივ, საქართველოს პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაცია (ბაფი) და საქართველოს აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა პროფესიული ფედერაცია (საბფმფ), დარგში განხორციელებული რეფორმების დაწყებდანვე ჩართულნი არიან. მათ ასევე ერთობლივად შეიმუშავეს წინადადებები საქართველოში ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების ხარისხის ამაღლებისთვის.

ანგარიშგების წარდგენის სტატისტიკა

2021 წელს ანგარიშგების წარდგენა ევალუბრდა სდპ, I, II, III და IV კატეგორიის 82,000-მდე სუბიექტს. წარდგენის მაჩვენებელმა სდპ, I, II, III კატეგორიებისთვის - 95% , ხოლო IV კატეგორიის საწარმოების გათვალისწინებით 80% შეადგინა.

2022 წელს ანგარიშგების წარდგენა ევალუბრდა სდპ, I, II, III და IV კატეგორიის 98,000-მდე სუბიექტს. წლიური ანგარიშგება წარადგინა 77,000-მდე საწარმომ, რაც გასულ წლებთან შედარებით, რეკორდული მაჩვენებელია. წარდგენის მაჩვენებელმა სდპ, I, II, III კატეგორიებისთვის - 94%, ხოლო IV კატეგორიის საწარმოების გათვალისწინებით 77% შეადგინა.

წყარო: (ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური, 2022)

წარმოდგენილი ნაშრომის მიზანია იდენტიფიცირებულ გამოწვევებზე საბოლოო პოზიციის ჩამოსაყალიბებლად და სამოქმედო ნორმატიული აქტის გამოსაცემად ბიზნესის წარმომადგენლებისა და დარგის სპეციალისტებისთვის პროფესიული ორგანიზაციების ხედვების, შეჯერებული კონცეპტუალური მოსაზრებების გაზიარება.

თემის აქტუალობა განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე, ქვეყანაში მოქმედებს მცირე და საშუალო საწარმოთა ფინანსური ანგარიშგების სტანდარტები (მსს ფასს). ყველა შესაბამისი ზომითი კატეგორიის კერძო სამართლის იურიდიული პირი ვალდებულია, შეადგინოს ფინანსური ანგარიშგება და გამოსაქვეყნებლად წარადგინოს ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურში. კვლევები გვიჩვენებს, რომ 2021-2022 წლების მონაცემებით, მცირე და საშუალო საწარმოების ნაწილს აღნიშნული ვალდებულება არ შეუსრულებია. ამასთან, წარდგენილი ფინანსური ანგარიშგებების ანალიზიდან ირკვევა, რომ მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი ვერ აკმაყოფილებს მსს ფასს სტანდარტების მოთხოვნებს, რაც აგრეთვე განაპირობებს საწარმოთა მიერ გადასახადების არასწორ გაანგარიშებას. ეს კი ჯარიმებისა და სანქციების სახით, ამძიმებს საწარმოების ფინანსურ დეგომარეობას (იხ. ნახაზი).

ფინანსური ანგარიშგების წარუდგენლობის, არასათანადოდ მომზადებული ფინანსური ანგარიშგებების, მცირე და საშუალო ბიზნესზე 2019-2022 წლებში

დარიცხული ჯარიმებისა და საურავების სტატისტიკა მიანიშნებს ამ კომპანიებში დასაქმებული ბუღალტრების სათანადო კომპეტენციის არქონაზე. გარდა ამისა, კანონთან, წესთან ფასს სტანდარტებთან შეუსაბამოდ და არაკვალიფიციურად შედგენილი ფინანსური ანგარიშგების ინფორმაცია მისი მომხმარებლისთვის არ არის გამჭვირვალე და სანდო, რაც ასეთ კომპანიებს ხელს უშლის ინვესტიციების მოზიდვასა და საკრედიტო-ფინანსურ რესურსებზე შეუფერხებელ წვდომაში (იხ. ცხრილი).

არსებული მდგომარეობის მიმოხილვა

ფინანსური აღრიცხვისა და ანგარიშგების სფეროში გატარებული მნიშვნელოვანი რეფორმების შედეგად, ქვეყანაში არსებობს ბუღალტრის პროფესიის მარეგულირებელი, საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისი, საკანონმდებლო ბაზა: საქართველოს კანონი „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ“; კანონით აღიარებული და სამოქმედოდ შემოღებული ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები (მათ შორის, მცირე და საშუალო საწარმოებისათვის), მათი გამოყენების სახელმძღვანელო აქტები და სხვა.

მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად. სამენარმეო მიმართულებების საჯარო სამართლის და კერძო სამართლის იურიდიული პირები ვალდებული არიან, ბუღალტრული აღრიცხვა და ფინანსური ანგარიშგება აწარმოონ შესაბამისი ზომითი კატეგორიისთვის გათვალისწინებული სტანდარტებით განსაზღვრული წესით.

საწარმოთა მიერ 2022 წლის ფინანსური ანგარიშგების წარდგენისა და დახარვეზების მაჩვენებლები

საწარმოთა კატეგორიები	აქტიურ საწარმოთა რაოდენობა	წარდგენა/ გასაჯაროების მაჩვენებელი	კანონთან და წესთან შესაბამისობის კუთხით შემომწებელი ანგარიშგებების წილი	შემომწებელი ანგარიშგებების დახარვეზების მაჩვენებელი	მიმოხილული ანგარიშგებების წილი
სდპ	135	96%	100%	24%	4%
I კატეგორია	135	87%	100%	25%	
II კატეგორია	650	90%	100%	24%	
III კატეგორია	4,761	94%	- 80%	14%	
IV კატეგორია	91,851	77%	98%	1%	

წყარო: (ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურის 2023-2026 წლების სტრატეგია, 2023)

სუბიექტებმა ბუღალტრული აღრიცხვა შეუძლიათ აწარმოონ „დასაქმებული ბუღალტრის ან პროფესიული მომსახურების გამწვევი ბუღალტრის მეშვეობით, აგრეთვე საბუღალტრო ფირმის ან აუდიტორული ფირმის მიერ მომსახურების განწვევით“ (საქართველოს კანონი "ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ", 2016). თუმცა ამ ვალდებულების შესრულებასა და შემსრულებლის შესახებ უფრო დეტალური რეგულაციები განვიხილავთ არ არის.

ფაქტობრივად, როგორც კვლევებით დასტურდება, მცირე და საშუალო ბიზნესში დასაქმებული ბუღალტრების მნიშვნელოვან ნაწილს კანონმდებლობით განსაზღვრული მოცულობით ბუღალტრული აღრიცხვის შესაბამისად წარმართვის კვალიფიკაცია არ გააჩნია. ცალკეულ შემთხვევაში, ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების წარმართვა დაკისრებული აქვთ პირებს, რომელთაც პროფესიული განათლება არ მიუღიათ; ან ეს საქმიანობა შეთავსებული აქვთ სხვა შედარებით დაუტვირთავ თანამშრომლებს; ხშირია შემთხვევა, როცა მცირე საწარმოებში ერთი ბუღალტერი ერთდროულად რამდენიმე საწარმოს საგადასახადო დეკლარაციებისა და წლიური ფინანსური ანგარიშგებების მომზადებას ითავსებს; ბუღალტრებს ქირაობენ დისტანციური მომსახურებითაც. მათ დოკუმენტაცია დეკლარაციებისა და ფინანსური ანგარიშგებების მომზადების წინ მიეწოდებათ ფიზიკური სახით ანდა ელექტრონულად; ბუღალტრები ტექნიკურ შემსრულებელ პერსონალს მიეკუთვნებიან და მათი სახელფასო ანაზღაურება დამქირავებელთან შეთანხმებით განისაზღვრება.

კომპეტენციასთან დაკავშირებული პრობლემა, მნიშვნელოვანწილად, განპირობებულია იმ ფაქტორით, რომ ქვეყანაში არ არსებობს ბუღალტრის შტატში ყოლის ვალდებულება; ტრანზაქციებზე არ მოითხოვება ბუღალტრების ხელმოწერა; არაა შემოღებული ერთიანი საკვალიფიკაციო მოთხოვნები, რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდნენ მცირე და საშუალო ბიზნესში დასაქმებული ბუღალტრები; არაა შემუშავებული და განსაზღვრული ბუღალტრის ზოგადი ფუნქციურ-თანამდებობრივი ინსტრუქციები. ჩამოყალიბებული პრაქტიკის

მიხედვით, ბაზრის აღნიშნულ სეგმენტში დასაქმებულ ბუღალტერს, ფინანსური ანგარიშგების სტანდარტების ცოდნასთან ერთად, აკისრებენ მმართველობითი აღრიცხვის, საგადასახადო დაბეგვრის, ბიზნესსამართლისა და პროფესიული ეთიკის დაცვის, ფინანსური ანალიზის, ბიუჯეტირების საკითხების წარმართვას, ასევე ითხოვენ მათგან შესაბამისი უნარების გამოვლენას.

კერძო სტრუქტურისთვის საშტატო პოლიტიკასა ან ბიზნესის მართვის საკითხებში ჩარევა საბაზრო ურთიერთობების პრინციპებთან შეუთავსებელია, თუმცა როცა საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესების, რესურსების მოზიდვის, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის, გამჭვირვალობისა და ზოგადად, ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების რეალური პერსპექტივა ჩნდება, შესაბამისი რეგულაციების მიღებაზე გადაწყვეტილებები მიზანშეწონილობას უნდა დაექვემდებაროს.

გამოცდილებიდან ცნობილია და სპეციალისტები ადასტურებენ, რომ კვალიფიციურ ბუღალტერს საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების სწორად შედგენის, ფინანსური და საგადასახადო რისკების გამოვლენის, რესურსების რაციონალური გამოყენების შესახებ ინფორმაციის მომზადების საკითხებში შემცველი არ ჰყავს. ბუღალტერთა კომპეტენციების გამყარება კერძო სექტორისა და საერთო სახელმწიფო ინტერესებში ჰარმონიულად ჯდება.

დასაქმებულთა დინამიკიდან ირკვევა, რომ ბუღალტრის პროფესია კადრების რაოდენობრივ სიმცირეს არ განიცდის, მაგრამ სახეზეა მცირე და საშუალო ბიზნესში სააღრიცხვო საქმისათვის შესაფერისი კვალიფიციური კადრების დეფიციტი, მიუხედავად იმისა, დარგში დასაქმებულ ბუღალტერთა უმრავლესობას, საბაზისო საბუღალტრო განათლების დამადასტურებელი დიპლომების გარდა, გააჩნიათ სხვადასხვა პროგრამებით არაერთი ტრენინგის გავლის შესაბამისი სერტიფიკატები. აქედან, ცხადია, რომ სწავლების ხარისხი და მასში ჩართული პირების დამოკიდებულებაც სიახლეების ათვისებისადმი დაბალია. ასეთი ფორმალური, მოჩვენებითი წარმოდგენებით, ზარალდებიან საკვალიფიკაციო

პროგრამებში მონაწილე ბუღალტრები, მათი დამქირავებლები და, ზოგადად, ბიზნესი.

არსებულ მოცემულობაში მცირე და საშუალო ბიზნესს შესაფერისი კვალიფიკაციის ბუღალტრის არჩევის შესაძლებლობა არ აქვს და შესარჩევად, არც შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე ბუღალტერთა რეესტრი არსებობს.

მცირე და საშუალო საწარმოების როლი ეკონომიკის განვითარებაში

ევროსტატის მონაცემებით, მცირე და საშუალო საწარმოების წილი ორგანიზებულ ბაზარზე მთელ მსოფლიოში 95-99%-ს შეადგენს. ანალოგიური მდგომარეობაა საქართველოშიც - 2023 წლის 1 ივლისისთვის მოქმედ სამეწარმეო სუბიექტებს (233 864) შორის მსხვილს მხოლოდ 720 მიეკუთვნება. აქედან, კომერციულ იურიდიულ პირებში მსხვილად ითვლება მხოლოდ 542, საჯარო სამართლის პირია 102, ხოლო დანარჩენთა შორის - 12 (საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2023). მცირე და საშუალო საწარმოები განსაზღვრავენ ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ტემპებს, სტრუქტურას და მთლიან შიდა პროდუქტს. ისინი ანტიმონოპოლიური ბუნებისაა, რითაც ხელს უწყობენ საბაზრო ეკონომიკას კონკურენტული გარემოს შექმნაში (L Sabauri, 2018).

მცირე და საშუალო საწარმოები ეკონომიკური რყევებისადმი უფრო მედეგი არიან და საშუალო ფენის ჩამოყალიბების, ბაზარზე კონკურენციაში მონაწილეობის, ახალი საშუალო ადგილების შექმნის, კერძო სექტორის გაძლიერების ფუნქციებს წარმატებით ითავსებენ (საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, 2021).

ჯანსაღი კონკურენტული გარემოს არსებობის პირობებში მიიღება ნორმალური (და არა მონოპოლიური) მოგება. ამავდროულად, მცირე და საშუალო ბიზნესი რეგიონული მიმართულებისაა და მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ამა თუ იმ რეგიონის მოსახლეობის დასაქმებასა და ადგილობრივი ბიუჯეტის შევსებაში. მცირე და საშუალო საწარმოები აქტიურად აწარმოებენ სავაჭრო სავაჭრო ოპერაციებს და არიან კაპიტალის ბაზრის მონაწილენი. ინფორმაცია მათი საქმიანობის შესახებ საჭირო და მოთხოვნადია ბაზრის მონაწილეთათვის. პირველ რიგში, ასეთი ინფორმაცია ესაჭიროება მათ დამფინანსებლებს - ბანკებს, კრედიტორებს და პოტენციურ ინვესტორებს ფინანსური მდგომარეობის ანალიზისა და საწარმოს პერსპექტივების შესაფასებლად.

ბუღალტრის ადგილი სამეწარმეო სუბიექტის ფინანსური მდგომარეობის მართვასა და პროფესიული ორგანიზაციების როლი ბუღალტერთა კვალიფიკაციის ფორმირებაში

ეკონომიკაში მცირე და საშუალო საწარმოების წვლილიდან გამომდინარე, იზრდება მოთხოვნა მათი ფინანსური ანგარიშგებისადმი, რომელიც უნდა აკმაყოფილებდეს ინფორმაციის მომხმარებელთა მოთხოვნებს. ამისთვის ფინანსური ანგარიშგება უნდა იძლეოდეს ინფორმაციას ფუნდამენტური ხარისხობრივი მახასი-

ათებლების - სანდოობის, შესაბამისობის, შესადარისობისა და სამართლიანი წარდგენის დაცვით, რასაც ბუღალტრის პროფესია, ბუღალტერი ემსახურება და ეს საქმე ყველაზე უკეთესად ბუღალტრული აღრიცხვის მცოდნე პირებს ხელენიფებათ.

2022 წლის მიწურულს, შესაბამის რეგულაციაში არსებული ხარვეზის შევსებისა და ბუღალტრული აღრიცხვის წარმართვის შემსრულებლების საქმიანების მონესრიგების მიზნით, „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ“ საქართველოს კანონში შევიდა ცვლილება, რომლითაც 2023 წლის 1 ივლისიდან გათვალისწინებულია პროფესიული მომსახურების გამწვევი ბუღალტრების სახელმწიფო რეესტრის, საბუღალტრო ფირმების სახელმწიფო რეესტრის წარმოების, განგრძობითი განათლების შემოღება. კანონში შესული ცვლილება მოიცავს სულ სამ პუნქტს, რომლის თანახმადაც:

1. პროფესიული მომსახურების გამწვევი ბუღალტრების სახელმწიფო რეესტრისა და საბუღალტრო ფირმების სახელმწიფო რეესტრის ელექტრონული ფორმით წარმოების წესს, მათ სტრუქტურასა და ფორმას, მათში ასახული ინფორმაციის ნუსხას, მომხმარებელთა იდენტიფიცირების წესსა და მართვის დელეგირების წესს განსაზღვრავს სამსახური.

2. პროფესიული მომსახურების გამწვევი ბუღალტრისა და საბუღალტრო ფირმისთვის განგრძობითი განათლების მიმართ მოთხოვნებს განსაზღვრავს სამსახური თავის მიერ დადგენილი წესით.

ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც პროფესიული მომსახურების ფარგლებში იწყებს ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოებას ან/და ფინანსური ანგარიშგების მომზადებას, ვალდებულია საქმიანობის დაწყებიდან 1 თვის ვადაში დარეგისტრირდეს შესაბამის რეესტრში (საქართველოს კანონი "ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ", 2016).

ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურის მიერ მისაღებ წესებზე ჯერ კონკრეტული პროექტი არ გამოქვეყნებულა. მაგრამ არსებობს ხედვა, რომელმაც სხვადასხვა ჯგუფებში განსხვავებული მიდგომები და აზრთა სხვადასხვაობა წარმოშვა. საერთო ინტერესებიდან გამომდინარე, აუცილებელია ამ განსხვავებული პოზიციიდან ერთიანი პლატფორმის ჩამოყალიბება და საუკეთესო პრაქტიკის დამკვიდრება. დაუშვებელია ლობისტური ჯგუფების ინტერესების თავსმოხვევა, ან თუნდაც რომელიმე ანგარიშგასაწვევი მოსაზრების იგნორირება.

სავსებით ლოგიკურია, რომ პროფესიული ორგანიზაციები, სადაც განვერიანებულნი არიან ბუღალტერთა წაწილი, საერთო მიზნებიდან და ამოცანებიდან გამომდინარე, აქტიურად არიან ჩართულნი დარგის წინაშე არსებული გამოწვევების იდენტიფიცირებასა და მათი დაძლევის ღონისძიებების რეალიზაციაში.

ცხადია, პროფესიულ ორგანიზაციად იგულისხმება საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად შექმნილი ბუღალტერთა ან/და აუდიტორთა პროფესიული ორგანიზაცია, რომელიც რეგისტრირებულია არასამეწარმეო

(არაკომერციული) იურიდიულ პირად და აკმაყოფილებს „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ“ კანონისა და მის საფუძველზე მიღებული ნორმატიული აქტების მოთხოვნებს. პროფესიული ორგანიზაცია, თავისი მიზნებით, ამოცანებითა და დაკისრებული მისიით, დარგში განხორციელებული რეფორმის ძირითადი ორგანიზაციული შემადგენელია. იგი დიდ როლს ასრულებს აუდიტორთა პროფესიული სერტიფიცირებისა და განგრძობითი სწავლების პროცესში. ასევე, მცირე და საშუალო ბიზნესის ფინანსური ანგარიშგების ხარისხისა და სანდოობის ამაღლების საქმეში თავისი კომპეტენტური სიტყვა პროფესიულმა ორგანიზაციებმა უნდა თქვას.

პროფესიული ორგანიზაციებისგან ბიზნესის მხარდაჭერა - ქვეყნის ეკონომიკის გრძელვადიანი განვითარებისთვის მნიშვნელოვანი ფაქტორია სტაბილური, ინკლუზიური და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა, სრული და პროდუქტიული დასაქმება და ღირსეული სამუშაო ყველასათვის. თავის მხრივ, ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა სხვადასხვა ფაქტორებს მოიცავს. მასში მონაწილეობენ ცენტრალური ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები, საერთაშორისო ინსტიტუტები, **ბიზნესი და სამოქალაქო საზოგადოება/პროფესიულ ორგანიზაციები**.

გრძელვადიანი ეკონომიკური განვითარებისთვის ბიზნესი სახელმწიფოს ერთ-ერთი მთავარი პარტნიორია. კომპანიებს შეუძლიათ და ევალებათ კიდევც, მაქსიმალურად მოუფროთხილდნენ გარემოს და საკუთარი საქმიანობით მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანონ მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელებაში. აღსანიშნავია, რომ სუბიექტები, რომლებიც ბიზნესის მართვის სტრატეგიაში მდგრადი განვითარების პრაქტიკას ამკვიდრებენ, კონკურენტებზე უფრო წარმატებულები არიან. ბიზნესმა უნდა გააცნობიეროს მდგრადი განვითარების პოზიტიური შედეგების მნიშვნელობა, რადგან რისკების და შესაძლებლობების ანალიზზე დაყრდნობით, მდგრადობის სტრატეგიაზე მუშაობა ნიშნავს ბიზნესის სხვა კუთხით დანახვას და ისეთი ასპექტების გათვალისწინებას, რასაც ადრე უგულებელყოფდა.

ბიზნესის მდგრადი ორგანიზაციული კულტურის ჩამოყალიბება, სხვა საკითხებთან ერთად, გულისხმობს საქმიანობის გაზრდილ გამჭვირვალობას, რაც მოითხოვს შეცვლილ დამოკიდებულებას ფინანსური რისკების შეფასების, აღრიცხვის, ფინანსური ანგარიშგების, ასევე, გადასახადებთან მიმართებით. ქვეყანაში ეკონომიკის მდგრადი განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, ყველაზე პროდუქტიულია კეთილგანწყობილი, თანამშრომლობის გააქტიურება აღმასრულებელ ხელისუფლებას, ბიზნესსექტორსა და სამოქალაქო საზოგადოებას/პროფესიულ ორგანიზაციებს შორის (L Sabauri, N Kvatashidze; , 2018).

საქართველოს პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაციას (ბაფი) და აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა ფედერაციას (საბფმფ) აქვთ მზაობა, უფრო მეტად ჩაერთონ ბიზნესის მდგრადი განვითარების მხარდაჭერ ღონისძიებებში.

ისინი წარმოადგენენ სამოქალაქო სექტორს (პროფესიულ ორგანიზაციებს), ამ მიმართულებით ქვეყანაში საქმიანობას ეწევიან 25 წელზე მეტია და თანამშრომლობის პრაქტიკა აქვთ საერთაშორისო ინსტიტუტებთან, სახელმწიფო სტრუქტურებთან, ბიზნესთან და სხვა დაკავშირებულ მხარეებთან. მათი საქმიანობა მთლიანად ეძღვნება ბუღალტრული აღრიცხვის, ფინანსური ანგარიშგებისა და აუდიტის საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის დამკვიდრებას, საინვესტიციო ბიზნესგარემოს გაუმჯობესებასა და ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობას.

პროფესიული ორგანიზაციებისგან ბიზნესის მხარდაჭერა მოიაზრებს ეკონომიკური სუბიექტებისთვის კვალიფიციური ბუღალტრების მომზადებას, ფინანსური და მმართველობითი ანგარიშგებების ინფორმაციულობისა და აღრიცხვის ხარისხის გაუმჯობესების, გამჭვირვალობის უზრუნველსაყოფად სემინარების, თემატური სწავლებების და კონსულტაციების გამართვას, ბუღალტრების რეესტრის წარმოებას.

**პროფესიული ორგანიზაციების
კონცეპტუალური ხედვა მცირე და საშუალო
ბიზნესში ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხის
ამაღლებისთვის**

მცირე და საშუალო ბიზნესის წინაშე არსებული გამოწვევები იდენტიფიცირებულია სწორედ პროფესიული ორგანიზაციების (ბაფი, საბფმფ) მიერ. ქვეყანაში არსებული მდგომარეობის შესწავლის, ინფორმაციის შეგროვების, დარგის სპეციალისტებთან კონსულტაციებისა და სხვა აქტივობების შედეგად, პროფესიის წარმომადგენლებმა შეიმუშავეს კონცეპტუალური მოსაზრებები მცირე და საშუალო ბიზნესში ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხის ამაღლების შესახებ, რომლებიც ჩვენს მიერ შეჯერდა და თანმიმდევრულად განსახორციელებელ ღონისძიებათა სახით ჩამოყალიბდა. მასში მოცემულია მცირე და საშუალო ბიზნესის **ბუღალტერთა პროფესიული გადამზადებისა და სერტიფიცირების ძირითადი პრინციპები, მიზნები და ამოცანები**, რომელიც ეფუძნება ბუღალტერთა საერთაშორისო ფედერაციის განათლების სტანდარტებს, რეკომენდაციებს, პასუხობს აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკას.

საერთო ხედვით, **სერტიფიცირება** ნიშნავს იმის დადასტურებას, რომ კონკრეტული მომენტისათვის ბუღალტერს გააჩნია საწარმოს ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოებისა და ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისათვის აუცილებელი ცოდნა, გამოცდილება და პროფესიული უნარები.

სერტიფიკატის მოქმედების ვადა განუსაზღვრელია იმ პირობით, რომ სერტიფიცირებული ბუღალტრები პერიოდულად გაივლიან მათი კომპეტენციის შენარჩუნებისათვის საკმარის სწავლებას (განგრძობითი განათლება).

ღონისძიებებით მოცული ძირითადი საკითხების არსობრივი დატვირთვა თანხვედრაშია პროფესიული ორგანიზაციების მისიასა და საქმიანობის მიზნებთან,

რომელთაგან უმთავრესია: ნევრების მაღალკვალიფიციური დონის მიღწევა და შენარჩუნება, საზოგადოებისათვის ხარისხიანი პროფესიული მომსახურების მიწოდება; საინვესტიციო ბიზნესგარემოს გაუმჯობესების მხარდაჭერა და ბუღალტრული აღრიცხვის, ფინანსური ანგარიშგებისა და აუდიტის საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის დამკვიდრება; ბიზნესგარემოს გასაუმჯობესებლად ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა.

გადამზადებისა და სერტიფიცირების პროცესში ბუღალტრების მონაწილეობა ეფუძნება თავისუფალ არჩევანს და ნებაყოფლობით პრინციპს.

ლონისძიებათა ჩამონათვალში კონცენტრირებულია შემდეგი მიზნები:

- მცირე და საშუალო ბიზნესის ბუღალტერთა გადამზადების საკვალიფიკაციო პროგრამების ჰარმონიზაცია;
- აღრიცხვა-ანგარიშგების რეფორმაში ბუღალტრების სრულფასოვანი ჩართულობა;
- ბუღალტერთა კვალიფიკაციისა და ფინანსური ანგარიშგების ხარისხის ამაღლება;
- საგადასახადო დაბეგვრის სფეროში გაცნობიერება და მაღალი საგადასახადო კულტურის დამკვიდრება;
- პროფესიული ეთიკის ნორმების სწავლება და პრაქტიკაში დანერგვა;
- ბუღალტრის პროფესიისადმი ნდობის ატმოსფეროს შექმნა;
- მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის საკრედიტო რესურსებზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა;
- სამენარჩევო სუბიექტებისთვის ბიზნესის განვითარებასა და ფინანსური ანგარიშგების სანდოობის გაზრდაში ხელშეწყობა;
- პროფესიული ორგანიზაციების შემდგომი გაძლიერება და განვითარება.

მიზნის მისაღწევად მოიაზრება ღონისძიებათა კომპლექსი და აქტივობები, მათ შორის:

- პროფესიის მიერ მცირე და საშუალო ბიზნესში დასაქმებული/დასაქმების მსურველი ბუღალტრებისათვის ერთიანი საკვალიფიკაციო მოთხოვნების შემუშავება და ხელმისაწვდომობა;
- საკვალიფიკაციო მოთხოვნების შესაბამისი პროგრამების/სილაბუსების მომზადება, სახელმძღვანელო და პრაქტიკული ლიტერატურის შექმნა;
- ერთიანი გამოცდების ორგანიზება და მსურველთა სერტიფიცირება;
- სერტიფიცირებულ/კვალიფიციურ ბუღალტერთა ერთიანი (არასახელმწიფო) რეესტრის შექმნა;
- რეესტრში რეგისტრირებული პირებისთვის ყოველწლიური განგრძობითი სწავლების ორგანიზება.
- ანალოგიურ პროექტებში არსებული საერთაშორისო პრაქტიკისა და პროფესიული ორგანიზაციების მრავალწლიანი გამოცდილება;
- პროფესიული ორგანიზაციებისა და აკადემიური სექტორის წარმომადგენელთა ინტელექტუალური რესურსი, შესაბამისი კვალიფიკაციისა და გამოცდილების მქონე სპეციალისტები;
- პროფესიული ორგანიზაციების მატერიალური და

ფინანსური რესურსები, მათ მიერ მოძიებული გრანტები და შიდა ფინანსური რეზერვები;

- ღონისძიებების სწორად დაგეგმვისა და წარმატებით განხორციელებისათვის საგანგებოდ შექმნილი სამუშაო ჯგუფი(ებ)ი.

მოსალოდნელი შედეგები: დასახული ღონისძიებების განხორციელების შედეგად, შესაძლებელი გახდება მცირე და საშუალო ბიზნესის ფინანსური ანგარიშგების ხარისხის გაზრდა და სანდოობის ამაღლება.

შეიქმნება: მცირე და საშუალო ბიზნესის ბუღალტერთა საკვალიფიკაციო მოთხოვნების ერთიანი სტანდარტი; საკვალიფიკაციო მოთხოვნების შესაბამისი პროგრამა, სახელმძღვანელოები შესაბამისი თეორიული და პრაქტიკული მაგალითებით; ერთიანი საგამოცდო/სასერტიფიკაციო პროცესის ცნობარი; სერტიფიცირებულ (კვალიფიციურ) ბუღალტერთა ერთიანი რეესტრი; სერტიფიცირებულ პირთა განგრძობითი სწავლების პროგრამები.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შედეგი, რაც საერთო ძალისხმევიდან ბიზნესს ექნება - ესაა კვალიფიციურ ბუღალტერთა შესახებ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა.

მოთხოვნები საკვალიფიკაციო გამოცდაში მონაწილეთათვის

საკვალიფიკაციო გამოცდაში მონაწილეობის მსურველს უნდა ჰქონდეს შესაბამისი ცოდნა და პროფესიული უნარ-ჩვევები, რომელთა დადასტურებისთვის მათ მოუწევთ საკვალიფიკაციო გამოცდების ჩაბარება შემდეგ დისციპლინებში:

- ფინანსური აღრიცხვა და ანგარიშგება;
- მმართველობითი აღრიცხვა;
- საგადასახადო დაბეგვრა;
- ბიზნესსამართალი;
- პროფესიული ეთიკის კოდექსი;
- კომპიუტერული ტექნოლოგიები და საბუღალტრო პროგრამების გამოყენება.

პროფესიული უნარ-ჩვევების დადასტურება:

სასერტიფიკაციო გამოცდებში მონაწილეობა შეეძლება პროფესიული გამოცდილების მქონე პირებს. მათ მოეთხოვებათ მუშაობის პრაქტიკა არანაკლებ 2 წელი, სერტიფიცირების გამოცდებზე რეგისტრაციის მომენტისთვის.

საკვალიფიკაციო გამოცდებისათვის მომზადება

პრეტენდენტები, აღიარებული საკვალიფიკაციო პროგრამის შესაბამისად, სერტიფიცირების გამოცდებისთვის მომზადებას გაივლიან პროფესიულ ორგანიზაციებსა და ტრენინგცენტრებში ან/და მოემზადებიან დამოუკიდებლად.

სასწავლო პროგრამების შესაბამის საკვალიფიკაციო კურსის ხანგრძლივობას დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ სწავლების განმხორციელებელი პირები.

სერტიფიცირებულ ბუღალტერთა რეესტრის წარმოება, რეგისტრაცია

პროფესიული ორგანიზაციები შექმნიან და აწარმოებენ სერტიფიცირებული პირების ერთიან რეესტრს. პირს რეესტრში რეგისტრაციის უფლება ექნება საკვა-

ლიფიკაციო მოთხოვნებისა და პრაქტიკული უნარების დადასტურების შემდეგ. რეესტრში რეგისტრაცია ნებაყოფლობითი იქნება.

რეესტრში რეგისტრაცია შეეძლება დაინტერესებულ პირებს, რომლებსაც:

- გააჩნიათ შესაბამისი სერტიფიკატი;
- არიან პროფესიული ორგანიზაციის წევრები;
- არ აქვთ დარღვეული პროფესიონალი ბუღალტრების ეთიკის კოდექსის მოთხოვნები;
- გადიან განგრძობით განათლებას.

ბუღალტერთა გადამზადება/სერტიფიცირების ნორმატიული უზრუნველყოფა

მიუხედავად იმისა, რომ „ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ“ საქართველოს კანონითა და საერთაშორისო პრაქტიკით, ბუღალტერთა გადამზადება/სერტიფიცირება აღიარებული პროფესიული ორგანიზაციების საქმიანობის სფეროა, მიზანშეწონილია:

- ბიზნესში დასაქმებული ბუღალტრების კომპეტენციის მოთხოვნების განსაზღვრა მოხდეს პროფესიული ორგანიზაციების მიერ, ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურთან თანამშრომლობით/ შეთანხმებით;
- აღნიშნული ნორმები განისაზღვროს ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ „საქართველოს კანონის მე-11 მუხლის შესაბამისად ან/და დადგინდეს ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურის კანონქვემდებარე აქტით.

დასკვნები და წინადადებები

ამრიგად, გვაქვს საფუძველი განვაზოგადოთ ზემოთ განხილული გარემოებები და შევჯერდეთ მასზედ, რომ ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის სფეროში რეფორმები უნდა გაგრძელდეს. წარმატებული სტარტის შემდეგ გამოვლენილი ხარვეზები აუცილებელია დაექვემდებაროს გამოსწორებას, ცალკეული საკვანძო საკითხები კი დროის მოთხოვნათა შესაბამისად ახალბურთად გადაწყდეს.

საკუთრივ, ბუღალტრული აღრიცხვის ხარისხის გაუმჯობესება და მასთან დაკავშირებული ღონისძიებების განხორციელება რეფორმების გაგრძელების ერთ-ერთი შემადგენელია.

პროფესიული ორგანიზაციების ხედვა განსახორციელებელი ღონისძიებების შესახებ ცნობილია ბიზნესასოციაციებისთვის. ინფორმირებულია აგრეთვე ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური.

აქ წარმოდგენილი შეჯერებული კონცეპტუალური

მოსაზრებები მოიცავს ანგარიშგასანვე ღონისძიებათა ჩამონათვალსა და აქტივობებს, რომელიც შესაძლოა საფუძვლად დაედოს შესაბამისი ნორმატიული აქტის გამოცემას და განკუთვნილია დაინტერესებული ფართო წრის განხილვაში კონსტრუქციული ჩართვისთვის.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. L Sabauri. (2018). Approval and introduction of the international financial reporting standards (IFRS) in Georgia: challenges and perspectives. Journal of Accounting & Marketing, Volume 7, Issue 2; .
2. L Sabauri, N Kvatashidze; . (2018). Prospects of application of international standards in financial reporting by small and medium-size businesses in Georgia. International Journal of Business Administration, Volume 9, Issue 2; pages 3-22.
3. ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახური. (2022). <https://saras.gov.ge>. Retrieved from <https://saras.gov.ge/Content/files/SARAS%20AR22-2.pdf>.
4. ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურის 2023-2026 წლების სტრატეგია. (2023, August 30). saras.gov.ge. Retrieved from saras.gov.ge.
5. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. (2021). https://www.economy.ge/uploads/files/2017/ek_politika/sme_strategy/sme_development_strategy_2021_2025_.pdf. Retrieved from https://www.economy.ge/uploads/files/2017/ek_politika/sme_strategy/sme_development_strategy_2021_2025_.pdf.
6. საქართველოს კანონი “ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ”. (2016, June 8). <https://matsne.gov.ge>. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3311504?publication=15>.
7. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (2023, July 1). <https://www.geostat.ge>. Retrieved from <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/67/organizatsiul-samartlebrivi-formebis-mikhedvit>.
8. ლიპარტია ზ., ჯალალონია დ., პაპასქუა ი., შერაზადაშვილი ბ., საქართველოში ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის რეგულირების სრულყოფის პრიორიტეტები, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, No1, 2023 წ. გვ. 7-12;
9. ჯალალონია დ., პაპასქუა ი., ბუღალტრის პროფესიული სერტიფიცირების ძირითადი აქცენტები ახალ რეგულაციაში, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ №4, 2017, გვ. 5-9.